

Flygtningepolitik og højrepopulisme

Af Olaf Miemiec, die Linke og Rosa Luxemburg Stiftung, Berlin

A) Flygtningesommeren

For det første vil jeg give et kort overblik over den såkaldte "flygtningekrise". Dette udtryk er i sig selv allerede en smule ubehageligt, idet det foregiver, at de flygtende er en kriseårsag.

I sensommeren 2015 truede en humanitær nødsituation, måske endda en katastrofe. Via den såkaldte "Balkanrute" ankom stadig flere flygtninge fra Syrien og Irak til Mellemeuropa. Billedet af et druknet barn på en strand ved Middelhavet førte i Tyskland til en bølge af medfølelse med de flygtende. Anderledes var imidlertid reaktionen hos Orban-regeringen i Ungarn. Den satsede på blokade. Andre lande fulgte efter. Jeg ved ikke, hvad den tyske kansler Angela Merkel havde i tankerne, men hun erklærede sig parat til at modtage flygtninge. Hvis alle EU-lande den gang havde opført sig som Ungarn, ville vi senest i vintermånederne have haft en ekstrem anspændt humanitær situation. For så vidt har Angela Merkel handlet rigtigt; og det blev mødt med opbakning, langt ind i die Linkes rækker.

Men ikke alle tyskere har jublet over Angela Merkel. I Dresden dannedes den højrepopulistiske bevægelse PEGIDA (Patriotiske europæere imod aftenlandets islamisering; Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes), der hurtigt fik aflæggere i andre byer. Det ligeledes nye parti "Alternative für Deutschland" (AfD) stod over for spørgsmålet, hvordan det skulle forholde sig til den højreorienterede protestbevægelse. Oprindeligt var det et neoliberalt parti, der ikke desto mindre foretrak en national løsning i valutaspørgsmålet. Det viste sig nu, at den latente nationalisme kunne udvides. Kun af den grund rejser det spørgsmål sig, hvordan man skal forholde sig til nationalister og højrepopulister. AfDs grundlægger og hans tilhængere tabte magtkampen til dem, der ville åbne partiet mod højre. Det skete i sommeren 2015. Alle iagttagere betragtede dette som partiets død - det gjorde jeg også.

De flygtendes ankomst blev den katalysator, som med udgangspunkt i det næsten døde AfD dannede samlingspunktet for højreorienterede. I dag er dette parti stort set højreradikalt i sin orientering. Forgæves forsøg på i det mindste at presse hårde antisemitter ud af partiet har svækket de medlemmer, der ikke vil slås i hartkorn med AfDs højrefløj.

Men også Angela Merkel har begået alvorlige fejl. Sætningen "Det klarer vi!" var fuldstændig rigtig. Men det ville have været ønskeligt, om hun også havde sagt, hvordan det skal klares. I stedet for overlod hun løsningen af de mange opgaver til delstaterne, regionerne og kommunerne.

Så sker der det, som hyppigt sker. De demokratiske partier kommer under pres fra højre. CSU kræver en "øverste grænse" (et loft), CDU, SPD og de Grønne definerer en række lande som sikre hhv. oprindelseslande og tredjelande. På denne måde "lukkede" man Balkanruten. Imidlertid betragtes også Afghanistan, hvor NATO-tropperne nu har ført krig i 16 år, som et sikkert hjemland. En tvivlsom aftale med Erdogan skulle stoppe tilstrømningen af mennesker via Tyrkiet til Europa. Endelig findes der bestræbelser i EU, der har til hensigt at forhindre mennesker, der vil flygte fra Afrika, i at forlade Afrika gennem et samarbejde med tvivlsomme aktører som den nuværende regering i Libyen.

B) Hvordan der sker en af-solidarisering

Dette omsving, at dem der viste solidaritet med de flygtede i form af praktisk hjælpsomhed kom i defensiven, kræver en forklaring. Hvilke grunde findes til det? Hvordan kan det lykkes for højrefløjen at forskubbe tyngdepunktet i det demokratiske spektrum?

For det første må det afklares, hvad der gør eksklusionen så attraktiv. Hvis man ikke vil nøjes med en pessimistisk og samtidigt vulgær antropologi ("Sådan er mennesker nu engang"), kunne der muligvis findes forklaringer i socialpsykologiske problemstillinger. Men det kan jeg ikke tage mig af, fordi jeg ikke er psykolog. Det er imidlertid et ganske vigtig aspekt, at neoliberalismen med sine praktikker med henblik på at nedbryde solidaritet (af-solidarisering) har efterladt dybe spor i hverdagsbevidstheden.

Jeg vil give et par eksempler.

Det *første* eksempel er de såkaldte 'Hartz'-love (opkaldt efter folkevogn-koncernens personalechef, se mere om det i Det Ny Clarté #20, side 35, artikel 'Tysklands ubalancer', kan hentes på www.clarte.dk, red.). Deres indførelse i 2004 udgør den største bølge af sociale nedskæringer i Folkerepublikken Tysklands historie. Ganske vidst stødte den på massive protester; men at disse nedskæringer hidtil ikke har kunnet rulles tilbage, viser også, at en større del af arbejderklassen ikke var parat til at solidarisere sig med dem, det gik ud over. Hartz-lovene fik så lov til at uddybe splittelserne inden for arbejderklassen. Den voksende lavtlønnssektor fremstår som en trussel mod den, som er ansat i et normalt arbejdsforhold; vikararbejderen som en trussel mod den, der tilhører en virksomheds kerne af fastansatte. Endelig er de vilkår, som modtagerne af kontanthjælp – på tysk 'Hartz IV' – må friste deres tilværelse under, en trussel mod dem, som endnu ikke er arbejdsløse. På denne måde blev der drevet en kile ind i arbejderklassens solidaritet, hvilket svækkede arbejderne og dermed også fagbevægelsens parathed til at tage kampen op.

Det *andet* eksempel er eurokrisen. Betegnelsen er misvisende, fordi den henleder opmærksomheden på en valutakrise. En sådan har dog ikke fundet sted. Dette udtryk passer på strukturelle problemer i EU's finansregime. Dette regime forsvares imidlertid med alle midler, endda når prisen består i en forrygende nedbrydning af socialstaten og en galopperende stigning af arbejdsløsheden i lande som Grækenland, Portugal og Spanien. Især er det ungdomsarbejdsløsheden i de nævnte lande, som skaber en tabt generation. I hvert fald blev det tydeliggjort over for disse lande, at solidaritet ikke er for dem. Et reelt alternativ til det neoliberale finansregime ville have bestået i - i tilgift til det indre marked - også at udforme en fælles håndtering af risici og at etablere sociale minimumsstandarder i Europa. Denne vej blev især af lande som Tyskland energisk fravalgt.

Ideologisk kom dette til udtryk i en velstandschauvinisme, som er næsten ubærlig. "Os tyskere, vi er tyske og fordi vi er tyske, er vi flittige!" - det prægede debatten om Grækenland lige så meget, som det opdannede til fordomme mod grækerne, der netop er dovne og holder for meget fri. Dette udgjorde debattens niveau, men på dette niveau kan man ikke formulere fornuftig politik. Hertil svarer imidlertid afpresningen af den venstreorienterede SYRIZA-regering for, at den skulle stoppe med at være opsætsig. Her blev kilen drevet ind mellem nationerne og en

krisefortolkning udbredt, som har gødet jorden for Alternative für Deutschland (AfD).

Alt dette er dog ikke tilstrækkeligt til at forklare, hvordan af-solidariseringen sker. Ikke alt kan tilskrives neoliberalismen. Der findes også forandringer i den kapitalistiske produktionsmåde, som har sat spørgsmålstegn ved det gamle løfte om opadgående social mobilitet ("Hvis du er parat til at gøre en indsats, kan du blive til noget")

Et eksempel: I storindustrielle arbejdspladser var opstigning mulig skridt for skridt eller etage for etage, hvis man ellers udviste høj præstationsvilje og omstillingsparathed. Samtidig fremmede storvirksomhedsdriften socialiseringsprocesser af arbejds(plads)mæssige og social-rumlige årsager: mange ansatte både arbejdede og boede tæt på hinanden. Den store virksomhed mistede imidlertid sin betydning, servicesektoren voksede. Men i et vinduespudserfirma findes der kun to niveauer: vinduespudsernes og virksomhedsledelsens. Den enkelte vinduespudser kan være nok så præstationsparat – der er næppe nogle opstigningsmuligheder.

Men der er også noget andet, som man skal være opmærksom på: Nutidens arbejderklasse er, alene hvad de forskellige professionelle fagprofiler angår, overordentlig differentieret. Der er stadig en kerne af jobs, der kræver en erhvervsfaglig uddannelse, men antallet af akademiske og halvakademiske jobfunktioner tager til, og det samme gør antallet af ufaglærte og i virksomheden oplærte arbejdere. Den 'klassiske' arbejderklasse kommer således i klemme fra to sider: Presset fra de ufaglærte fremtræder som truslen om at kunne blive erstattet, hvornår det skal være; presset fra de akademiske jobs gør sig gældende som et pres om 'livslang læring' og bestandig selvoptimering. Det er dog ikke social opstigning, som er formålet med disse anstrengelser, men bevarelse af det, man selv har opnået. Som konsekvens af, at den store fabriks betydning mindskes og også som følge af paralleliteten af nedkvalificering og opkvalificering af lønarbejdet, er arbejderklassens dele desuden rykket fra hinanden, både arbejdsmæssigt og social-rumligt, hvilket ikke gør solidariseringer nemmere. Når dertil lægges de nævnte pres-situationer, får vi et billede af, at der bliver drevet en kile ind i klassen.

C) Angst for social nedstigning og behov for at trække skodderne ned

De tyske regeringers politik siden årtusindskiftet har ført til en situation, hvor det gamle løfte om social opstigning ikke længere gælder. Gevinsterne fra den økonomiske vækst ender næsten udelukkende i samfundets øverste tredjedel. Mellemlaget bliver presset fra to sider: Fra dem med de store indkomster og fra lavindkomstgrupperne. Det kan underbygges empirisk, f.eks. i forbundsregeringens årlige rapport om fattigdom og rigdom, men også på grundlag af data fra Mikrozensus som er en tilbagevendende repræsentativ spørgeskemaundersøgelse om borgernes livsvilkår, foretaget af Forbundskontoret for Statistik. Også undersøgelserne fra Tysklands Institut for Økonomisk Forskning (DWI) er afslørende i så henseende.

Klassekampen føres oppefra og ned. Den yderst heterogene arbejderklasse er kun i begrænset omfang solidarisk og dermed kampdygtig. Når og hvor der kæmpes, gælder det bevarelsen af det, man ejer og har opnået. I vore dage har arbejderklassen mere at tabe end sine lænker. Der findes både grupper, som faktisk allerede *har* oplevet social tilbagegang, og grupper, som risikerer at gøre det. Og der findes også grupper af mennesker, som i hvert fald *tror*, at de er truet af social deroute. Hver lavere placeret gruppe viser den næst højere rangerende dennes mulige fremtid.

Iblandt disse udsatte grupper – og arbejderklassen er i høj grad præget af disse grupper – findes der en udtalt skepsis over for alt, som ikke er så godt, som det engang, i angiveligt bedre tider, har været. Der findes angsten for globaliseringen, angsten for den europæiske integration, angsten for migranter – og også simpelthen angsten for det, som er nyt. Migranterne fremtræder således ikke som det, de er: Et levende vidnesbyrd om en forstyrret, ekstrem uretfærdig og inhuman verdensorden; de fremtræder og opleves som en trussel mod det, man ejer og er, og som konkurrenter. I de således skræmte grupper fremhersker der en forestilling om, at man er nødt til bare at trække skodderne ned over for alt, hvad der karakteriserer vor tid: Euro, EU, globalisering, migranter – og så bliver alt, som det var før. Præcist dette, den nationalistiske afskærmnings politik, er højrepopulismens program.

Venstrefløjen må finde kraften til at sætte ind imod dette med en politik, som handler om social lighed og solidaritet. Ifølge en videnskabelig undersøgelse fra den (socialdemokratiske) Friedrich-Ebert-Stiftelse er det overvejende flertal af de adspurgte af den opfattelse, at den sociale ulighed i Tyskland er for stor. Og et stadigt tydeligt flertal udtaler sig til fordel for en klassisk socialdemokratisk omfordelingspolitik, højere lønninger etc. En klangbund for venstreorienteret politik ville altså være der. Men venstrekræfterne i Tyskland og specielt i SPD er i dårlig forfatning. Her er opgaven: At genvinde kampdygtigheden. Så vil vi også være i stand til at trænge højrepopulismen tilbage.

Oversætternote: ved venstrefløj forstås i dette oplæg ikke kun partier, der erklærer sig som venstreorienterede eller venstrekræfter. Der tænkes snarere i retning af, en bred, dynamisk venstreorienteret politik, der samler bredt – og også finder støtte blandt mennesker og bevægelser, der ikke opfatter sig selv som venstrefløj.